

הלכות פסח / הרב חננאל עמי ישראל זייני

חודש ניסן והכנות לפסח

- א. נוהגים לקרוא לאחר תפילת שחרית את פרשת הנשיאים, מר"ח ועד י"ב בניסן.
- ב. אין אומרים תחנון בכל חודש ניסן, ואין אומרים צדקתך בשבת במנחה. וביום השואה משתתפים בצער הציבור, אע"פ שנקבע בניגוד להלכה ובניגוד להוראות הרבנות הראשית.
- ג. לא אומרים מזמור לתודה בערב פסח ובפסח, ולא אומרים יענך ה' ביום צרה בערב פסח.
- ד. מנהג ישראל לנקות היטב לפני פסח בכל מקום בו יש חשש שהגיע לשם חמץ, ובכלל זה בחורים ובסדקים, ואפילו פרורים קטנים שאין בהם כזית יש לבער (וראה עוד להלן בדיני בדיקה וביעור חמץ).
- ה. יש נוהגים שלא לאכול מצה מר"ח ניסן, ויש מקדימים מט"ו באדר. ובכלל זה, גם מאכלים ותבשילים העשויים מקמח מצה (כגון: ביסלי כשר לפסח, דגני בוקר 'כריות' כשרים לפסח וכדומה).

הכשרות כלים

- ו. מצוה לקנות כלים מיוחדים לפסח (במדת האפשר), ולמעט בהכשרות.
- ז. כל הכלים שרוצה להשתמש בהם בפסח וצריך להכשיר – הכשרם הוא כפי השימוש הרגיל שלהם: סירים בהגעלה, שיפודים בליבון וכו'.
- ח. הגעלה: כשהמים רותחים מכניסים לתוכם את הכלי הצריך הגעלה, ממתנינים לפחות שתי דקות מרגע שהמים חזרו לרתוח, מוציאים ושוטפים במים קרים.
- ט. כלי שמשמשים בו בצונן בלבד – שוטפים אותו טוב עם סבון, ודי בכך.
- י. כל כלי שעלול להתקלקל בהכשרה – אין לו הכשר.
- יא. כלים שמחממים בהם אוכל במיקרוגל – דינם ככלי ראשון (ולא כשימוש בצונן).
- יב. סכינים צריך להגעיל.
- יג. כל דבר שיש בו חורים וחריצים שבהם נכנס לכלוך ואוכל – צריך ללבן את החריצים.
- יד. לפני ההגעלה צריך לנקות את הכלי היטב מלכלוך, חלודה וצבע.
- טו. כלי עץ, כלי אבן וכלי מתכת, דינם להכשירם בהגעלה. כלי חרס אין להם הכשר. כלי פלסטיק – מקילים בכך רק בצבא (ולא בבית).
- טז. יש להכשיר את הכלים לפני שעה חמישית בערב פסח, (בשעת הדחק יש לשאול שאלת חכם). ודברים הטעונים ליבון, ניתן ללבן בדיעבד גם אח"כ (אך אין לעשות כך לכתחילה). ומי שמתכוון להשתמש במנגל בפסח, אם השתמש בו במהלך השנה בחימום פיתות או בתבלינים שיש בהם חמץ – צריך ללבן את הרשת, ואת החלק העליון של המסגרת (מה שמחזיק את הרשת) לפני פסח.
- יז. נוהגים לשים מעט סבון במי ההגעלה (וכך אפשר להגעיל גם כלי בשר וכלי חלב יחד, וגם כלים בני יומם).
- יח. האשכנזים נוהגים להחמיר ללבן מחבת בליבון קל (שאם שמים נייר על המחבת – יושחר). ובדיעבד אם הגעיל מחבת, אם אין חורים וסדקים במחבת – כשרה.
- יט. כלים מצופים טפלון או ציפויים קרמיים אין להם הכשר.
- כ. כלים ארוכים (שאינם נכנסים בבת אחת למים הרותחים) – מגעילים צד אחד, ואח"כ צד שני.
- כא. בהגעלה יש להגעיל גם את הידיות – ובדיעבד אינו אוסר.
- כב. מכסה של סיר יש להגעילו גם כן.
- כג. להב ומיכל של מעבד מזון – אין להם הכשר (אך אין צורך לקנות גם מנוע מיוחד לפסח. אלא לנקות אותו היטב).
- כד. אין להשתמש בכלים המשמשים לחמץ בלבד כל השנה (כגון מערוך המשמש לרידוד בצק ונפה לקמח) אפילו ע"י הכשרה, ובשעת הדחק יש להקל ע"י הגעלה (למעט דברים ששימושם באש).
- כה. שיש וכיור – יש לשפוך עליהם מים רותחים, לאחר ניקוי יסודי (וא"צ לכסות בניר כסף), ויש לשים רשת בתחתית הכיור.
- כו. שיש קיסר שע"פ היצרן אין לשפוך עליו מים רותחים כדי שלא ישבר – יש לנקותו היטב, ולכסות בניר כסף עבה או p.v.c דק.
- כז. כלי אמיל אין להם הכשר.

- כח. כלי זכוכית אין צריכים שום הכשר. והאשכנזים מחמירים בכך שאין הכשר מועיל להם (אם השתמשו בהם בחמץ חם). ויש מהאשכנזים שנהגו להשרות את הכלים במים לשלשה ימים, ולהחליף את המים כל 24 שעות. כט. כלי זכוכית שיש עליהם ציפוי צבע – אין להם הכשר לכל המנהגים.
- ל. כלי ארקופל – אין להם הכשר.
- לא. סיר גדול (שאינן סיר גדול ממנו, כדי להכשיר בתוכו) – מרתיחים בתוכו מים, ובמקביל שמים אבן על להבה אחרת עד שתהיה לוהטת, ואז מטילים אותה למים (עם כפפות חסינות חום!!) – וכך גם שפת הסיר תוכשר (בגלישת המים).
- לב. הכשרת תנור – הפעלתו על חום מקסימלי עם הרשת בתוכו למשך שעה, לאחר ניקוי יסודי. למרות זאת אין לשים בפסח שום מאכל באופן ישיר על תחתית התנור או על הרשת, אלא בתוך תבנית (גם חד-פעמית) או מגש.
- לג. תנור פירוליטי יש להפעיל את התוכנית הפירוליטית. אך את הרשתות יש להכשיר כמו בתנור רגיל, מפני שהן מתקלקלות בתכנית הפירוליטית.
- לד. מיקרוגל – יש לנקותו היטב. לאחר מכן יש לשים כוס מים, ולהפעיל את המיקרוגל ל-10 דקות. לאחר שהמיקרוגל התקרר יש לנקות את הלכלוך שייצא. אעפ"כ, יש לשים במהלך הפסח את צלחות האוכל על גבי צלחת זכוכית שאין משתמשים בה, המונחת על גבי המגש המסתובב.
- לה. אין אפשרות להכשיר את כיסויי האוכל של המיקרוגל.
- לו. מיחם, קומקום חשמלי – יש לנקות היטב מבחוץ. להרתיח כמות מירבית של מים עם מסיר אבנית/מלח לימון כשר לפסח. ולשטוף את הפנים.
- לז. מדיח כלים – יש לנקות את המסננים ואת הגומי האוטם היטב באופן ידני, ולהפעיל בתוכנית החמה עם טבליית חומר ניקוי, כשהמדיח ריק.
- לח. פלטת שבת – יש לנקות היטב מבחוץ, ולהפעיל את הפלטה למשך שעה.
- לט. כיריים גז – יש לנקות היטב את המשטח והחצובות עם מסיר שומנים. את החלק העליון של החצובות יש ללבן, או לכסות בניר כסף מספיק עבה שלא יתפרק במהלך הפסח.
- מ. כיריים קרמיות – יש לנקות היטב את המשטח. לאחר מכן יש להפעיל את הכיריים על עוצמה גבוהה למשך כ-7 דקות לשם ליבון.
- מא. מיקסר יד – לא ניתן לנקותו, כיון שפעמים רבות הקמח נכנס לתוך המנוע.
- מב. מיקסר רגיל – מותר להשתמש במנוע שמשמש לכל השנה, ע"י ניקוי יסודי. אך שאר החלקים (קערה, מטרפה, מערבול, וכדומה) אם הם משמשים להתפחת בצק במהלך השנה, אין להכשירם לכתחילה.

בדיקת וביעור חמץ

- מג. יש לבדוק בתחלת ליל י"ד בניסן את החמץ לאור הנר, בחורים ובסדקים, בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ (אפילו לפעמים). ואין לעשות שום דבר לפני הבדיקה.
- מד. לפני הבדיקה יש לברך: אקב"ו על ביעור חמץ. ואין לדבר כל זמן הבדיקה אלא במה שצריך לבדיקה.
- מה. בברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים. ואפשר שיברך אחד, וכולם יתפזרו ויבדקו איש איש במקומו.
- מו. נוהגים להניח 10 פתיתי חמץ פחות מכזית (עטופים היטב, כדי שלא יתפוררו), וזהו מנהג ותיקין. ואם לא נתן לא עיכב, ואין בכך משום ברכה לבטלה (יש להזהר שלא להניח במקום שלא ימצא אח"כ).
- מז. הבדיקה צריך שתהיה לאור הנר ולא לאור הלבנה, או החשמל (ועם פנס קטן אפשר בשעת הדחק). ואם עבר ולא בדק בליל י"ד, כשבדוק ביום י"ד לא יבדוק לאור החמה, אלא לאור הנר. במקום מואר מאד, אם בדק בלי נר – יצא ידי חובה.
- מח. גם מי שניקה את חדרו לכבוד פסח לפני ליל י"ד, צריך לבדוק בליל י"ד.
- מט. צריך לנקות לפני הבדיקה, ורק כשאי אפשר סומכים על הביטול.
- נ. אחר הבדיקה יש לבטל את החמץ ולומר (וחשוב להבין את מה שאומר): "כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה להוי בטיל וחשיב כעפרא דארעא" (או כל נוסח אחר המופיע בסידור). ונוהגים לחזור ולבטלו פעם נוספת ביום י"ד בסוף שעה חמישית (לפני שנאסר).
- נא. בביטול היום יאמר: "דחזיתיה ודלא חזיתיה, דביערתיה ודלא ביערתיה".
- נב. מצות ביעור חמץ נעשית בערב החג בתחילת השעה השישית, אך אפשר לשרוף גם קודם (כל דבר שלא יאכל עד סוף אכילת חמץ).

- נג. אפשר למנות שליח לבטל, לבדוק ולשרוף. והשליח צריך לומר "כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשות פלוני וכו'".
- נד. אדם שאינו בביתו, יבטל במקום שהוא נמצא.
- נה. לא בדק בליל י"ד, יבדוק ביום י"ד באיזו שעה שיזכור מהיום. לא בדק כל יום י"ד, יבדוק בתוך הפסח. לא בדק בתוך הפסח, יבדוק לאחר הפסח, כדי שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה; ועל הבדיקה שלאחר הפסח לא יברך. ולאשכנזים אין לברך על בדיקה שאינה בזמנה.
- נו. מי שיוצא מהבית בתוך 30 יום לפני פסח, מתוך כוונה לחזור לפני פסח או אחריו, צריך לבדוק לפני שיוצא. ויותר מ-30 יום – לא צריך. אך אם יודע שיש שם חמץ – חייב לבטל.
- נז. מי שמתכוין לחזור בפסח עצמו – צריך לבדוק אפילו מראש השנה.
- נח. כזית חמץ בגובה, חייב להביא סולם להורידו שמא יפול (ויבוא לאוכלו); אבל אם היה חמץ בבור, לא חייב להוציאו אלא מסתפק בביטול חמץ.
- נט. חמץ שלא ניתן להגיע אליו, מסתפק בביטול. (כגון פירורים שנפלו לתוך התנור, במקום שא"א להגיע) – מבטל בלבד.
- ס. אין למכור חמץ, אלא מי שיש לו כמות גדולה ואינו יכול לסיים אותה לפני פסח (ויש לו בזה הפסד מרובה). ומותר למכור דבר שהוא ספק חמץ.
- סא. דברים שודאי אין בהם חמץ, אפשר לשמור ואין צורך למכור, כגון: סוכר, מלח, שמן וכדומה. אבל אין לסמוך על רשימת הרכיבים בכדי לקבוע שמאכל אינו מכיל חמץ, משתי סיבות: א) יש מדינות שאין צורך לציין רכיבים בכמות הקטנה מ-5%. ב) תעשיית המזון בימינו מאד מורכבת, ואדם מן השורה אינו יודע לדוגמא, שחומצת לימון אינה עשויה מלימון, ופעמים רבות עשויה מחמץ גמור. וכן לכל מיני חומרי טעם וריח שמסומנים כ- e-1-9999.
- סב. גם תבלינים יכולים להכיל חמץ.
- סג. דברים שכתוב עליהם שאינם מכילים גלוטן, ניתן לשמור בבית גם ללא שיש בהם כשרות לפסח.
- סד. אין להכניס לפה שום דבר שאין לו כשרות לפסח, גם לא תרופות שאין להן טעם, אלא אם ישנו פיקוח נפש ח"ו.
- סה. מי שצריך למכור – צריך לייחד מקום לחמץ (נעול). ואם אפשר – יש להוציאו מהבית.
- סו. חמץ של יהודי אחר שנמצא ברשותו של אדם – חייב לבערו.
- סז. תערובת חמץ חייבת בביעור.
- סח. תערובת חמץ שאינה ראויה למאכל אדם – מותר לשמור בפסח, אך אסור להשתמש.
- סט. חמץ בפני עצמו או תערובת חמץ שאינם ראויים למאכל כלב – מותרים בשימוש בפסח, אך אסור לאוכלם. מסיבה זו, גם אלכוה'ל שעשוי מאלכוהול חמץ – מותר בשימוש בפסח. אך ראוי לשטוף את הידיים במים לפני שאוכלים, ושהאלכוה'ל לא ייגע באוכל.
- ע. חמץ בפני עצמו, אף שאינו ראוי למאכל אדם – חייב לבער.
- עא. דבר שרובו חמץ נחשב כחמץ בפני עצמו.
- עב. משחת שיניים, משחת שפתיים ואודם צריכים להיות כשרים לפסח. וסבון כלים ראוי שיהיה כשר לפסח.
- עג. כלים חד פעמיים אינם זקוקים להכשר לפסח. חוץ ממוצרי נייר מסויימים: כוסות שתיה חמה, תבניות קרטון לתנור, נייר סופג שמשמש לספיגת טיגונים. מפיות נייר אינן זקוקות להכשר, אם אינן באות במגע ישיר עם אוכל.
- עד. וויסקי ובירה – הינם חמץ גמור. ויש לחשוש לכל משקה אלכוהולי שאין לו הכשר לפסח.
- עה. אוכל של בעלי חיים צריך להיות ללא חמץ. יש לשים לב לאוכל של דגים ושל כלבים, שרובם מכילים חמץ. אוכל של בע"ח שכתוב עליו שאינו מכיל גלוטן- יש לוודא שאינו מכיל שיבולת שועל ואז הוא מותר בשימוש.
- עו. חמץ מתחילת השעה השישית (שעות זמניות) ולמעלה ביום י"ד, אסור בהנאה. ומתחילת השעה החמישית אסור באכילה.
- עז. המוצא חמץ בביתו בחוה"מ יוציאנו ויבערנו מיד. ואם הוא יו"ט או שבת, יכפה עליו כלי עד הלילה ואז יבערנו.
- עח. חמץ של גוי שעבר עליו הפסח, מותר אפילו באכילה.
- עט. חמץ של יהודי שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה אפילו אם היה זה בשוגג או באונס.
- פ. חמץ שנמצא בבית של יהודי לאחר הפסח, אסור אע"פ שביטל.
- פא. מי שמקפיד שלא לאכול קטניות, יכול לאכול קטניות טריות (כגון אפונה, שעועית ירוקה ופולים טריים/קפואים) שהן בגדר ירקות.

- פב. שמן קטניות (סויה וקנולה), שוקולד (פשוט. ללא תוספות שיכולות להיות מקטניות, כגון פצפוצי אורז), פרחי קטניות אגוזים למיניהם – מותר. אגוזים קלויים – יש לוודא שהמלח אינו מודבק עם קורנפלור.
- פג. מותר להשאיר קטניות בפסח בבית (שהן כשרות לפסח, ואין בהן בתערובת חמץ). כך לדוגמא: אין בעיה לשמור שקיות של אורז, או שעועית לבנה בבית, ואין צורך למכור אותן כלל.
- פד. קטניות שהתערבו במאכל – אינו נאסר באכילה, אך אין לאשכנזים לקנות דברים שמכילים כמות קטנה של קטניות.
- פה. כל מוצר צריך שיהיה מודפס עליו "כשר לפסח", ואין לסמוך על מדבקות חיצוניות. במוצרים שאינם אוכל, כגון: סבון כלים ומפיות שולחן – אין בעיה לסמוך על מדבקה חיצונית.
- פו. מותר לאכול בפסח מצה עשירה. והאשכנזים נוהגים לא לאכול (אפילו מצת ביצים נקראת מצה עשירה), חוץ מזקן וחולה אם הם צריכים. אך אין לסמוך על העוגיות של ימינו (פפושדו, גטניו).

דיני ערב פסח

- פז. אסור לאכול מצה בערב הפסח, אפילו מבושלת, מטוגנת או טחונה ונמצאת בתערובת.
- פח. מעיקר הדין בערב פסח מותר לאכול עוגיות כשרות לפסח העשויות מקמח (ונראות כמו עוגיות, ולא כמו מצה) עד שעה עשירית (גם לאשכנזים). אך בימינו, כאמור, אין לאכול אותן.
- פט. מצה עשירה הנראית כמו מצה רגילה אסורה לאכילה בערב הפסח (גם לספרדים).
- צ. מחצות היום, חל חג הפסח. ובערב מתחיל חג המצות. מסיבה זו, אסור מן התורה לעשות מלאכה מחצות היום, כמו בחול המועד. ולצורך יו"ט מותר לעצמו (או לאחרים בחינם).
- צא. האשכנזים, ורבים מהספרדים נהגו שלא לעשות מלאכה כל היום. אבל לכתוב דברי תורה לעצמו לליל הסדר מותר גם לאחר חצות היום.
- צב. אסור לאכול מאכלים משֻׁבְּעִים משעה עשירית ולמעלה (כשעתיים וחצי לפני כניסת החג), כדי שיאכל מצה לתיאבון, אבל אפשר לאכול מעט פירות או ירקות.
- צג. מצוה להסתפר לכבוד פסח (לפני חצות היום). והוא הדין למי שמתגלח.
- צד. יש לערוך את השלחן עם קערת הסדר מבעוד יום.

דיני ליל הסדר

- צה. עיקר ההסבה הוא שישבו ויאכלו כל המסובים בחדר אחד וסביב שולחן אחד. ומי שאכל או שתה בלא להסב לא יצא ידי חובה, וצריך לחזור לאכול.
- צו. בהסבה בליל הסדר יש להסב על צד שמאל (גם לשמאליים). ההסיבה היא שיטה את גופו על צד שמאלו (ולא את ראשו).
- צז. אשה אינה חייבת בהסיבה. ובמקום שנוהגים להסב על מטות (שזלונג וכדומה), אין לאשה להסב מפני הצניעות. אך אם היא יושבת על כסא, על כל פנים תטה מעט על צד שמאלה.
- צח. לכתחילה יש לקחת כוס שאינה מכילה הרבה יותר מרביעית (75 סמ"ק. 86 סמ"ק למחמירים) כדי שלא ישתכר. צט. אפשר לערב מים ביין לכתחילה (ובלבד שהרוב יין). ק. יש לשתות רוב כוס בכל אחת מארבע כוסות.
- קא. לכתחילה מצוה לשתות יין אדום יבש (או חצי יבש) לא מבושלים, ואפשר גם לכתחילה במיץ ענבים אדום (ללא תוספת סירופ סוכר) לא מבושל (מפוסטר אין דינו כמבושל). מי ששתה בדיעבד יין מתוק או יין לבן יצא ידי חובה.
- קב. בין כוס ראשון לשני (כל זמן ההגדה) – מותר לשתות כל דבר חוץ ממשקאות אלכוהוליים, כדי שלא ישתכר.
- קג. כרפס הוא הירק הנקרא כך בעברית. ובלועזית נקרא סלרי. ומכיון שאין ירק זה צומח במזרח אירופה בעונה זו של השנה – נהגו רוב האשכנזים לאכול תפ"א לשם כרפס. אך ע"פ הפוסקים, יש להקפיד לאכול פחות מכזית באכילת הכרפס.
- קד. לכתחילה יש לקחת חסה לשם מרור, ומי שנוהג לאכול חזרת – יאכל גם כזית חסה, כדי לצאת ידי מה שכתוב בפוסקים, שלא יוצאים ידי חובה באכילת שורשים.
- קה. מי שאין לו מצה שמורה לליל הסדר – לוקח מצה רגילה. ואם יש לו רק כזית ממצה שמורה – ישאיר אותו לאפיקומן.

קו. באכילת מצה יש לבצוע מהמצה העליונה ומהשבורה (האמצעית) ולאכול כזית מכל אחת מהן. ואם אין מספיק לכל המסובים מהמצות שבקערה – עורך הסדר יאכל מהמצות שבקערה, והאחרים יאכלו ממצות אחרות.

קז. שיעור כזית הוא כ-8 סמ"ק. ומתוך כך, כזית במצת מכונה הוא כשליש מצה. ובמצת יד בין שישית לתשיעית (תלוי במצה). ובחסה – עלה בינוני (באורך של כ-25 ס"מ).

קח. אין להשתמש בחסה הידרופונית לליל הסדר.

קט. באכילת מרור יש לטבול את החסה בחרוסת, ולא לשים חרוסת בכפית (שלא תתבטל המרירות).

קי. המרור והכרפס נאכלים בלי להסב.

קיב. "ב"כורך" יש לשים כזית מצה וכזית מרור וחרוסת (כמה שרוצים).

קיג. יש לאכול כל כזית בכדי אכילת פרס (בתוך 9 דקות).

קיג. לאחר גמר כל הסעודה אוכלים את האפיקומן. ואין צורך לאוכלו לפני חצות (אם מאריכים בדברי תורה). אך רצוי לאכול את המצה הראשונה לפני חצות.

קיד. אם שכח ולא אכל אפיקומן ולא נזכר עד שנטל מים אחרונים, אוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא. ואם לא נזכר עד שבירך ברכת המזון - יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן.

קטו. אחר אפיקומן אין לאכול ולא לשתות שום דבר למעט מים (ויש מקילים בתה וקפה ללא חלב).

קטז. בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה, חוזרים ואוכלים. נרדמו כולם, ונעורו, לא יאכלו. נתנמנו כולם, יאכלו.

קיז. בליל פסח אין לומר ק"ש שעל המיטה, כיון שהוא ליל שימורים – ליל שמשומר מהמזיקים, ויש אומרים רק את פרשת שמע.

דיני ליל הסדר

קיח. מי ששכח יעלה ויבא בברהמ"ז – אם התחיל ברכת הטוב והמטיב – חוזר. ואם לאו – מברך: בא"י אמ"ה שנתן ימים טובים לישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים, ובחיה"מ אינו חוזר.

קיט. במוצאי יו"ט (שלא חל להיות בשבת), אין מברכים על הנר ועל הבשמים.